

GREENPEACE

MAGAZÍN GREENPEACE ČESKÁ REPUBLIKA

ZIMA 2021

TÉMA ČÍSLA

ZDRAVÁ ENERGETIKA

Foto © Guillaume Bression / Greenpeace

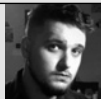
EDITORIAL

Milé čtenářky, milí čtenáři, vítám vás u zimního čísla Greenpeace magazínu! Téměř celé vydání je věnováno jedinému tématu, a sice energetice. Možná se tato problematika může jevit jako nepřilíh přitažlivá, nicméně jsem přesvědčen, že následující články vám přinesou řadu fascinujících poznatků. A především: pro dané téma jsme se rozhodli ze dvou důvodů. Prvním je nedávné vydání studie Energetická revoluce 2021, na níž se kromě Greenpeace podílelo Hnutí DUHA a kterou vypracovali odborníci a odbornice z Institute for Sustainable Futures při University of Technology v Sydney a energetického institutu Aurora Energy Research. Tento inspirující a užitečný text představuje ve svém článku Jiří Jeřábek. Vřele doporučuji k přečtení!

Druhým důvodem se stala současná energetická situace v Česku, především pád Bohemia Energy a mnohé problémy, které poté vstaly pro statisíce lidí. Více se dočtete v textu Lukáše Hrábka, který jsme do tohoto čísla zařadili. Na dalších stránkách najdete rovněž praktické tipy, jak šetrně zacházet s energiemi. V souvislosti se zmíněným tématem jsme pro vás pořídili také ukázkou z nové knihy vědkyně Marty Kolářové. Publikace nese název V souladu s přírodou: politika životního stylu, udržitelnost a soběstačnost a autorka v ní přináší svědectví o lidech, kteří se pokouší nalézt cesty k udržitelnému způsobu života. Ukázky ze své poezie o přírodě nám poskytl také environmentalista a básník Radek Štěpánek. A v neposlední řadě bych vás rád nasměroval k textu Jana Freidingera o nově vznikajícím zákoně, který by měl omezit deforestaci vzácných lesů.

Přeji vám inspirující čtení a poklidné prožití vánočních svátků!

Lukáš Senft
vedoucí vydání

GREENPEACE MAGAZÍN

Vydává: Greenpeace Česká republika, Prvního pluku 12, Praha 8 – Karlín, 186 00, tel.: +420 224 320 448 nebo +420 224 319 667, e-mail: priznivci@greenpeace.org, www.greenpeace.cz
Vedoucí vydání: Lukáš Senft | Grafická úprava: Petr Slezák
Jazyková redakce: Igor Pejchal | Registrováno MK ČR E 20887, ISSN 1211 81 68 | Podávání novinových zásilek povoleno ředitelstvím pošt Praha, čj. NP 2417/1993 ze dne 14. 12. 1993

KRÁTCE

MINISTERSTVO POSVĚTILO ELEKTRÁRNĚ CHVALETICE VÝJIMKU Z EMISNÍCH LIMITŮ

Ministerstvo životního prostředí potvrdilo výjimku z emisních limitů pro elektrárnu Chvaletice, kterou v minulosti dvakrát zrušilo. Neudělení výjimky či závažné zkrácení doby její platnosti, která je pro oxidy dusíku a pro rtuť stanovená na šest let, tentokrát úřad odmítl. Ekologické organizace Greenpeace a Hnutí DUHA proto podají na rozhodnutí úřadu správní žalobu k soudu. Podobnou žalobu už podaly na udělení výjimky pro elektrárnu Počerady, kterou také provozuje firma Seven Energy podnikatele Pavla Tykače.

NĚMECKO ZKRACUJE KONEC UHLÍ NA ROK 2030

Nová německá vládní koalice na konci listopadu zveřejnila koaliční smlouvu, na níž se shodly tři strany. Smlouva obsahuje mimo jiné závazek ukončit spalování uhlí ideálně do roku 2030. Zkrátí tak dosavadní plán (rok 2038), schválený v roce 2019.

OBSAH ČÍSLA

Klimatický summit OSN v Glasgow odložil řešení nejdůležitějších věcí na později	3
Energetická revoluce aneb jak fungovat bez fosilních paliv	4-7
Co dělat po pádu Bohemia Energy?	8-9
Jak na zdražování energií: 40 tipů, jak šetřit energií i vlastní peněženku	10-13
Konec odlesňování?	14-15
V souladu s přírodou	16-18
Hezké počasí	19
Chceme zákon na ochranu lesů	20

KLIMATICKÝ SUMMIT OSN V GLASGOW ODLOŽIL ŘEŠENÍ NEJDŮLEŽITĚJŠÍCH VĚCÍ NA POZDĚJI

Foto @ Creative Commons Attribution 2.0 Generic license

Nedávno proběhlá 26. konference OSN o změně klimatu ve skotském Glasgow zůstala promarněnou šancí, jak nasměrovat svět na bezpečnou cestu k udržení teploty na hranici 1,5 °C. Navzdory dílčím úspěchům summit vyhlídky světa o moc nezlepšil. Zatímco před Glasgow směřoval svět k oteplení o 2,7 °C, po Glasgow jsme na tom pouze o tři desetiny stupně Celsia lépe. Země světa nedokázaly před ani během konference předložit dostatečné ambiciózní vnitrostátně určené příspěvky (NDC) ke zmírnění změny klimatu. Závěrečná deklarace letošní klimatické konference signatářským státům pouze klade za úkol předložit dostatečné cíle pro rok 2030 „do konce roku 2022“. Řešení se tedy o rok odkládá.

Summit v Glasgow se nestal ani umíráčkem pro uhlí a další fosilní zdroje energie, jak v srpnu od mezinárodního společenství požadoval generální tajemník OSN António Guterres. V závěrečné deklaraci konference COP26 se sice poprvé od Kjótského protokolu doslova upozorňuje na potřebu odklonu od fosilních zdrojů energie, přijatá formulace ale i nadále ponechává prostor pro další těžbu i dotace a chybí i jakýkoli konkrétní termín. Některé země se během konference přihlásily k dílčím závazkům k odchodu od fosilních paliv. Tyto pakty, např. Beyond Oil And Gas Alliance či No New Coal Power, budou ale pouze marginálním posunem kupředu, pokud k nim v dohledné době nepřistoupí i další státy.

Konference v Glasgow přinesla i další závazky, například zvrátit do roku 2030 odlesňování či omezit do roku 2030 emise metanu o 30 %. I ty ale mohou znamenat přínos pouze v případě, že budou skutečně dodržovány v praxi. Pod metanovým závazkem navíc chybí podpisy některých významných hráčů. Celkovým nedostatkem těchto dohod je, že je nemá kdo vymáhat. V praxi tak mohou snadno skončit jako prázdné sliby.

Hlavní vyjednávání se v Glasgow vedla o tom, jak uvést do praxe jednotlivé části Pařížské dohody. Pozornost budilo zejména několik témat. V oblasti financování adaptačních opatření se podařilo domluvit zdvojnásobení dosud poskytované částky, byť ani to stále neodpovídá původním slibům bohatých

zemí. Některé země například v Africe přitom už teď utrácí za klimatická adaptační opatření více peněz než za vzdělání či zdravotnictví.

Pro rozvojové země bylo velkým tématem letošní konference i financování tzv. ztrát a škod. Na vytvoření fondu na financování ztrát a škod ale v Glasgow nedošlo. Za škody páchané už teď klimatickou krizí v řadě rozvojových či malých ostrovních států tak budou i nadále platit nejvíce zranitelné komunity. Drobný pozitivní posun umožnilo Skotsko, které jako první země přislíbilo v Glasgow na ztráty a škody konkrétní, byť symbolickou, finanční částku 2 milionů liber. Další země přislíbilo následně ještě několik nadací a belgický region Valonsko.

Překvapením summitu byla Indie, která nečekaně předložila cíl klimatické neutrality, byť až pro rok 2070. Doprovodila jej i hmatatelnějším závazkem získávat už v roce 2030 polovinu energie z obnovitelných zdrojů. Česku zajistil v Glasgow mezinárodní ostudu projev premiéra Babiše. V době konání konference COP26 navíc na klimatickou legislativu EU zaútočil ještě i český Senát. Česká republika díky tomu získala v Glasgow vůbec poprvé anticenu „Fosilie dne“. Tu na klimatických konferencích OSN pravidelně uděluje mezinárodní síť neziskových organizací Climate Action Network International.

ENERGETICKÁ REVOLUCE ANEB JAK FUNGOVAT BEZ FOSILNÍCH PALIV

Společně s Hnutím DUHA jsme v říjnu vydali studii o tom, jak by se mohla transformovat česká ekonomika, energetika i doprava tak, abychom v roce 2050 nespalovali žádná fosilní paliva, tj. žádné uhlí, žádný plyn a žádnou ropu. Na úvod je třeba uvést: nesnažíme se tvrdit, že víme, jak bude energetika, ekonomika a potažmo i svět vypadat. Ani tato studie to neví. Na základě současných metod, vědeckého poznání a odhadů vývoje budoucnosti se snaží ukázat budoucnost v různých scénářích a identifikovat možné příležitosti i překážky.

Podobné energetické studie jsme na české, ale i mezinárodní úrovni nechávali vypracovat i v minulých letech a desetiletích. V některých oblastech se studie „trefily“, v některých méně. Někdy to bylo v důsledku pomalého technologického vývoje, jindy se zase objevily překážky na úrovni společnosti a politiky. Například vývoj v oblasti výroby elektřiny pomocí fotovoltaických panelů překonal evropský i globálně většinu odhadů v minulých studiích Greenpeace (a ještě více překonal konzervativnější předpoklady jiných institucí, např. Světové energetické agentury). Instalovaná kapacita fotovoltaických panelů na celém světě za posledních deset let stoupla cca osmkrát, a to z 100 GW na 800 GW, zatímco cena této technologie několikanásobně klesla.

Česko nainstalovalo 2 GW solárů před deseti lety v rámci tzv. solárního boomu, ale i když pak ceny radikálně klesly, v Česku se výstavba prakticky zastavila. Velký globální nárůst se koná i u větrných elektráren. Ale naopak některé technologie a sektory, jako je např. hlubinná geotermální energie, pasivní domy či oblast úspor energií, se vyvíjejí pomaleji, než jsme předpokládali. Důležitou rolí našich studií je také přinášet progresivnější hlas do české konzervativní odborné debaty. Vývoj a technologie, které se před lety zdály jako nereálné, se totiž najednou stávají realitou v mnoha jiných zemích v Evropě.

KLIMATICKÁ NEUTRALITA

Zásadním krokem k dosažení klimatické neutrality je ukončení spalování fosilních paliv v sektorech dopravy a výroby tepla a elektřiny, protože na tyto sektory dnes v České republice připadají zhruba tři čtvrtiny emisí skleníkových plynů. Náš příspěvek ke globální změně klimatu je nezanedbatelný a s ním se pojí i naše odpovědnost podílet se aktivně na řešení klimatické krize. Transformace na uhlíkově neutrální ekonomiku představuje příležitost, jak zachovat stav životního prostředí pro další generace. Uhlíkově neutrální ekonomika není krokem zpět, ale zodpovědnou a potřebnou reakcí na možné dopady klimatické změny. Je to intenzivní modernizační proces, který mimo jiné znamená zdravější a čistší životní prostředí, tvorbu pracovních míst v moderních sektorech i snížení závislosti na dovozu fosilních paliv (zvláště ropy a plynu) ze zahraničí.

Netvrdíme ale, že to bude jednoduché, spíše naopak. Vydát se cestou Energetické revoluce našťastí neznamená pro Česko nějaký osamělý boj s větrnými mlýny. Velká část světa je v tom s námi. Na nedávné klimatické konferenci ve skotském Glasgow klimatickou akci podporoval téměř celý svět. V praktické implementaci technologií snižující emise skleníkových plynů je mnoho zemí před námi a pomáhají vyvíjet postupy a potřebné technologie. V současnosti má podle mezinárodní databáze již 55 států národní cíl dosáhnout klimatické neutrality mezi lety 2030 až 2060. Mezi premianty patří například Finsko (s cílem do roku 2035), Rakousko (do roku 2040) či Německo (do roku 2045). Čína plánuje klimatickou neutralitu do roku 2060 a Indie do roku 2070.

STUDIE ENERGETICKÁ REVOLUCE

Zpět do Česka a k naší studii. Před rokem jsme si najali Institute for Sustainable Futures při univerzitě v Sydney v Austrálii, jehož zaměstnanci mají zkušenosti z podobného modelování po celém světě. Objednali jsme si studii, která ukáže, jak je možné v Česku odstavit uhelné elektrárny v roce 2030 a dosáhnout klimatické neutrality v energetickém sektoru v roce 2050. V druhé fázi příprav jsme si ještě objednali dodatečné modelování fungování celé energetické sítě od německého institutu Aurora Energy Research. Tento druhý institut vlastně ověřil výstupy toho prvního – zadali náš pokročilý scénář do svého celoevropského modelu a namodelovali, jak by se vyráběla a spotřebovávala elektřina pro každou hodinu v roce 2050. Tyto modely berou v potaz celou škálu demografických i ekonomických předpokladů, včetně modelování vývoje počasí po celý rok.

Výstupy zahraničních modelů jsme pak přepsali do padesátistránkové české studie, kterou lze v PDF stáhnout na našem webu. Na naší webové adrese (a na Facebooku) je možné také zhlédnout náš hodinový webinar s prezentací studie. Výstupy naší studie ukazují, že je možné, aby Česko kolem roku 2030 přestalo vyrábět elektřinu a teplo z uhlí a zároveň do roku 2050 přestalo spalovat i veškerý zemní plyn a používat ropu v dopravě. Na dosažení těchto cílů není potřeba stavět nové jaderné zdroje,

počítá se s plánovaným dožitím těch existujících. Zároveň ale předpokladem takové energetické revoluce je potřeba soustředit se na úspory energií a na velký rozvoj obnovitelných zdrojů.

Tam vidíme i problém. Konkrétně v modelovaném rozvoji větrných elektráren a energetické biomasy na zemědělské půdě, jejichž velké množství může být v konfliktu s ochranou přírody a krajiny. Proto také zdůrazňujeme, že je třeba se dále zabývat potenciálem biomasy a stanovit, jaké množství je udržitelně využitelné pro jednotlivé účely (včetně energetického), a také nastavit podrobná pravidla pro rozvoj větrných elektráren s ohledem na ochranu přírody.

VÝROBA ELEKTŘINY A TEPLA Z OBNOVITELNÝCH ZDROJŮ

Všechny modelované scénáře ukazují potřebu rychlého rozvoje nových obnovitelných zdrojů. Zatímco kapacita vodních elektráren zůstane stejná, razantně by se měla posílit výstavba solárních a větrných zdrojů. U fotovoltaických elektráren se počítá s většinou postavenou na střechách a fasádách budov a na brownfieldech. Část fotovoltaiky by se mohla uplatnit v tzv. agrifotovoltaice, kdy se pod solárními panely pěstuje zemědělská produkce. Je to technologie, která se testuje v mnoha zemích a může mít velký potenciál. Část biomasy na výrobu bioplynu či přímé spalování bude (podobně jako doposud) pocházet z lesů a zemědělství. Navíc modely ukazují, že v dalších letech by bylo třeba na části zemědělské plochy pěstovat energetickou biomasu, která by sloužila jako palivo do části tepláren s kombinovanou výrobou elektřiny a tepla. To by samozřejmě na jednu stranu vyžadovalo stanovit si a dodržovat pravidla udržitelné produkce a za druhé řešit celkově strukturu využití zemědělské půdy. Například: pokud bychom spotřebovávali méně živočišných produktů či potřebovali méně biopaliv, bylo by možné snížit zemědělskou plochu určenou pro tyto účely.

V oblasti výroby tepla se také počítá s větším využitím solárních kolektorů a velkého rozvoje tepelných čerpadel, která by našla užití u větších budov, nejen u rodinných domů. Kolem roku 2040 se v modelech objevuje vodík, překvapivě ne v dopravě, ale jako metoda, jak v létě vyrobit vodík využitím přebytků produkce elektřiny a v zimě pak

z vodíku vyrábět elektřinu a teplo. I po započtení úspor ve všech sektorech nám ve scénářích vychází v roce 2050 téměř zdvojnásobení spotřeby elektřiny. Je to z toho důvodu, že na elektřinu přejde většina dopravy, část vytápění (spotřeba tepelných čerpadel či přímé elektrické vytápění), výroba vodíku a část průmyslových procesů.

Od čtyřicátých let se ve scénářích začíná objevovat dovoz elektřiny, který dosáhne cca 10 % spotřeby. Institut Aurora Energy Research současně modeloval i energetickou transformaci okolních zemí a ukázal, že by tuto elektřinu bylo odkud dovést. Celková závislost Česka na dovozu energií se i přes dovozy elektřiny sníží, protože prakticky odpadnou ohromné dovozy ropy a zemního plynu a částečně jaderného paliva.

EFEKTIVNĚJŠÍ DOPRAVA NA ELEKTŘINU

Modely také zahrnují sektor dopravy, který je v současnosti zodpovědný za 16 % emisí skleníkových plynů. Automobily se spalovacími motory na fosilní paliva mají podle scénářů ukončit provoz do roku 2045. V roce 2050 se počítá s 90 % podílem elektromobilů. Vodíkové technologie se z ekonomických důvodů v modelu neprosadily, vodík je primárně používán v elektroenergetice. Malou část pohonu, například v nákladní dopravě či zemědělství, budou zajišťovat biopaliva. K dosažení bezuhlíkové a vysoce efektivní dopravy bude zapotřebí vývoje ve všech oblastech. Elektrický pohon v silniční dopravě samozřejmě bude vyžadovat odpovídající postupný rozvoj infrastruktury pro nabíjení i investice do sítě, aby zvládla vysoké nároky na rychlodobíjení.

Zároveň vzrůstající počet elektromobilů nemusí ze sítě jen odebírat, ale připojená vozidla mohou sloužit jako obří decentralizovaná baterie, která může pomoci při stabilizaci sítě. Mnoho těchto opatření ještě není v komerčním uplatnění, ale Česká republika nebude muset všechno vymýšlet sama, protože tímto směrem se pohybuje mnoho velkých zemí, nevylímaje celou EU. Model počítá i s velkým snížením spotřeby primární energie v dopravě: část energie se ušetří technologickým pokrokem, posunem od individuální k hromadné dopravě a také lepší organizací dopravních toků. Potenciál úspor v dopravě, kromě technologických změn, je třeba i v omezení maximální rychlosti na dálnicích či využití lepších pneumatik, část kamionové dopravy je již v tuto chvíli nadbytečná a vozí po Evropě různé zboží či polotovary neúčelně a nesystematicky.

ENERGETICKÁ TRANSFORMACE PRO VŠECHNY

Současně zdražování energií ukazuje, jak je svět propojený, a také to, jak energetický systém (včetně

dovozu paliv) ovlivňuje domácnosti, firmy a celou ekonomiku. V modelu nám vychází, že zvýšené náklady na nové investice na začátku přinesou ekonomické i ekologické úspory v pozdějších desetiletích. Ale toto jsou samozřejmě čísla pro celou ekonomiku, na individuální úrovni se to může lišit. Energetická revoluce představuje zásadní změnu v celém sektoru, vyžaduje velké investice a jako každá velká změna může pro někoho být příležitostí a pro jiné přinést negativní dopady. Především pro nízkopříjmové domácnosti mohou náklady spojené s procesem dekarbonizace představovat problém. Proto je zásadní rolí státu, vlády a samospráv, aby průběžně analyzovaly situaci a navrhovaly opatření, která pomohou negativní dopady zmírnit.

Například program Zelená úsporám představuje jeden z důležitých nástrojů, jak pomoci českým domácnostem snížit účty za energie. Pro část lidí funguje dobře, ale musí se daleko více zaměřit na poskytování pomoci nízkopříjmovým domácnostem či lidem v exekucích, pro které je třeba finanční spoluúčast na zateplování, instalaci solárních panelů či výměně starých kotlů problematická. V tomto by mohl v budoucnu pomoci Sociální klimatický fond, jehož zřízení v létě 2021 navrhla Evropská komise a jehož nastavení se ještě bude domlouvat. Pro zaměstnance a zaměstnankyně v neperspektivních sektorech fosilní energetiky by stát měl vyčlenit speciální výsluhové příspěvky. A samozřejmě by i stát

měl být připraven řešit energetickou chudobu, ať již vznikne z jakýchkoliv důvodů, a to pomocí sociálních programů. Pro firmy či samosprávy jsou v příštích letech k dispozici na ekologické investice desítky miliard z mnoha evropských zdrojů: Fondu spravedlivé transformace, Modernizačního fondu a Fondu obnovy.

» Vzrůstající počet elektromobilů nemusí ze sítě jen odebírat, ale připojená vozidla mohou sloužit jako obří decentralizovaná baterie, která může pomoci při stabilizaci sítě...

Vydat se cestou energetické revoluce nebude jednoduché, ale je to nevyhnutelné v kontextu globálních změn klimatu. Neříkáme, že to má být či bude probíhat přesně podle naší studie. Ale ten směr a ambici by naše země měla mít a hlavně je třeba začít mnohem intenzivněji investovat do ověřených technologií obnovitelných zdrojů a energetické účinnosti.

Jiří Jeřábek

energetický expert Greenpeace

CO DĚLAT PO PÁDU BOHEMIA ENERGY? MOŽNOSTI JSOU OMEZENÉ, POMOCI MUSÍ STÁT

Téměř milion domácností a dalších odběrných míst se ze dne na den ocitl bez dodavatele energií a spadl do režimu dodavatele poslední instance. To je obrovský průšvih, protože nyní elektřinu a plyn platí za ceny na spotovém trhu s energiemi, které jsou astronomicky vysoké. Mnozí lidé si teď velmi hořce prožívají na vlastní kůži rčení „nejsem tak bohatý, abych si mohl kupovat levné věci“.

Největší problém mají lidé, kteří žijí v nedostatečně zateplených domech a topí plynem, protože plyn v posledním měsíci zdražil brutálním způsobem a právě zdražení plynu táhne nahoru i ceny silové elektřiny, tedy nikoli emisní povolenky, jak se nám někteří politici či lobbisté snaží namluvit. Těmto domácnostem se nyní zálohy od dodavatelů poslední instance zvedly zhruba na pětinasobek a u některých to může znamenat i zálohy blížící se neskutečným dvaceti tisícům korun měsíčně. Do problémů se ale dostaly i celé bytové domy se společným plynovým kotlem či některé plynové teplárny zásobující teplem celá města. U nich totiž mnohdy hrála ve výběrovém řízení hlavní roli cena, kterou zkrachovalá firma Bohemia Energy nabízelá nejnížší.

Zdražení se tak nevyhne ani mnohým domácnostem, které využívají centrální vytápění.

Důležité je v tuto chvíli napanikařit. I po skončení jejich dodavatelů mají lidé k dispozici plyn i elektřinu, byť za příliš vysoké ceny. Nikdo neodpojí a jejich základní potřeby budou pokryté. Zároveň je velmi pravděpodobné, že ve výsledku jim stát nějakým způsobem pomůže a část peněz za energie jim zaplatí. Pokud by jim stát nepomohl, bylo by to obrovské selhání.

Ale to neznamená, že odběratelé mohou zůstat nečinní. Je potřeba si co nejdříve vyjednat nové smlouvy a přejít od dodavatelů poslední instance na standardní ceníky. I ty budou ale výrazně dražší, než na co byli odběratelé dodnes zvyklí. Výhled na dlouhodobý

horizont trhu s energiemi dává naději, že současné ceny dlouho nevydrží a bude možné opět zlevňovat. Někteří experti proto radí, že finančně má smysl si cenu energií nyní zafixovat jen na rok a pak uzavřít novou smlouvu, která již bude výrazně levnější.

Nejjednodušší je nyní uzavřít standardní smlouvu u dodavatele poslední instance, ale někteří z nich nyní nenabízejí roční smlouvu. U alternativních dodavatelů mohou lidé dostat cenu nižší, ale mnozí teď budou ostražití a nedůvěřiví a budou se bát, aby znovu neskončili bez dodavatele. Pozor si pak lidé musí dávat i na nekalé praktiky na energetickém trhu, které sice byly nedávno zakázány, ale nová opatření platí až od začátku roku.

Tady je asi namístě si říci, proč vlastně Bohemia Energy a několik dalších malých dodavatelů kvůli zdražování elektřiny skončili. Nezodpovědné firmy totiž spekovaly na cenu a spoléhaly se na to, že trh s energiemi byl dlouhodobě stabilní. V okamžiku, kdy se zavázaly, že budou dodávat zákazníkům elektřinu či plyn po určitou dobu za fixní cenu, neměly potřebné zásoby nakoupené a čekaly, až bude pro ně výhodné tyto komodity na trhu nakoupit. Po prudkém zdražení už pak na nákup potřebného množství energií neměly peníze.

Mnozí dodavatelé energií kromě nákupů na burze uzavírají i přímé kontrakty s konkrétními výrobci energie za fixní ceny. To je jeden ze způsobů, jak minimalizovat hrozbu výkyvů cen na trhu. Má proto určitě smysl se při změně dodavatele ptát, jakým způsobem funguje, a preferovat dodavatele, kteří alespoň část energií nakupují tímto způsobem. Někteří dodavatelé mají tu výhodu, že sami vlastní nějaké zdroje energie – například ČEZ má vlastní elektrárny a část elektřiny z nich odebírá. Jiní dodavatelé sice zdroje nevlastní, ale elektřinu nakupují ve velkém napřímo. Takovou taktiku má například i firma Nano Energies, která je na českém trhu zřejmě nejprogresivnější a nakupuje elektřinu jen z obnovitelných zdrojů v rámci přímých kontraktů. Změna dodavatele tak může být možností, jak nakupovat čistější elektřinu a nepodporovat finančně těžbu a spalování uhlí.

Změna dodavatele je první krok, ale lidé mohou samozřejmě nyní přemýšlet, jak své náklady za energii co nejvíce snížit. Řešení, které dává z dlouhodobého hlediska smysl jak kvůli současným vysokým cenám energií, tak kvůli ochraně životního prostředí, je především zateplení domů, ideálně s využitím rekuperace. To ale lidé bohužel už nestihnou před aktuální topnou sezonou, reálně to je tedy opatření pro příští rok. Zateplení by také mělo být doplněné výměnou starého kotle za nový, efektivnější kotel či jiným způsobem vytápění. Dost často totiž

nemá smysl pořízovat nový kotel a pak zateplovat, protože do zatepleného domu je vhodné pořídit jiný kotel než do nezatepleného. Nechá-li se v zatepleném domě původní kotel s vysokým výkonem, přijde domácnost o část úspory, protože nebude možné nový kotel provozovat v optimálním režimu. Na zateplování i na změnu vytápění lze získat dotace.

Před současnou topnou sezonou mohou domácnosti alespoň provést nějaké základní opatření vedoucí k úšetření – netopit na větší teplotu, než je potřeba (každé snížení pokojové teploty ušetří až 6 procent energie potřebné k vytápění), pořídit si termostatické hlavice či termostat, pořádně utěsnit či vyměnit okna, větrat jen krátce či nezakrývat radiátory. Dalších několik desítek tipů, jak ušetřit energie i vlastní peněženku, najdete v tomto vydání Greenpeace magazínu.

Možností je také konzultovat svoji konkrétní situaci s odborníky – funguje například síť EKIS nabízející bezplatné konzultace v oblasti úspor energií. Případně je možné si udělat energetický audit s termokamerou, který zjistí, kde jsou největší tepelné úniky. Ne vždy je nutné zateplovat rovnou celý dům, ale například strop od sklepa či garáže. I to se teoreticky dá stihnout rychleji než komplexní rekonstrukce či zateplení celého domu.

Při vyšších cenách energií je nyní velmi výhodná investice do střešní fotovoltaiky, a ušetřit tak za dodávky elektřiny. I na střešní fotovoltaiku se dá získat dotace. Také je zde možnost hromadné objednávky solárních panelů v rámci obce či po domluvě se sousedy či s přáteli – i to může cenu investice snížit.

V těchto případech se ale bavíme o opatřeních, která vyžadují finance na vstupní investici, která pak reálně mnohem více peněz ušetří. Ne všechny domácnosti ale na takové investice mají. Stát by měl tedy nyní zajistit, aby se podmínky pro dotace změnila a zjednodušily tak, aby pokud možno zaplatily zateplení a solární střechy i nízkopříjmovým domácnostem, které jsou mnohdy současnou krizí cen energií zasaženy nejvíce.

Dalším krokem, který by měla nová vláda udělat, je přijetí pravidel pro komunitní energetiku, aby si mohly elektřinu snadno vyrábět i obce, komunity či bytové domy. Je také načase si položit otázku, zda nezměnit vyhlášku o rozúčtování nákladů na vytápění, aby nediskriminovala domácnosti, které se v bytovém domě snaží energiemi šetřit ve prospěch těch, kteří topí pánubohu do oken.

Lukáš Hrábek

tiskový mluvčí Greenpeace

JAK NA ZDRAŽOVÁNÍ ENERGII:

40 TIPŮ, JAK ŠETŘIT ENERGII

I VLASTNÍ PENĚŽENKU

Ceny energií vyletěly nahoru, někteří nespolehliví dodavatelé krachují a lidé jsou nyní nuceni přecházet na smlouvy, které jsou pro ně nevýhodné a příliš drahé. Přestože část nákladů by za ty nejzranitelnější domácnosti mohl zaplatit stát, více než kdy jindy je potřeba zamyslet se nad tím, jakým způsobem se dá elektřinou či plynem šetřit. Stačí dodržovat několik jednoduchých zásad a vaše rodina ušetří měsíčně až třetinu výdajů za elektřinu. Ještě více můžete ušetřit za vytápění a ohřev vody, je ovšem třeba také více investovat. Nemusíte přitom nijak slevovat ze svého pohodlí – naopak, vaše domácnost bude v mnoha ohledech fungovat lépe než dříve.

VTÁPĚNÍ A ENERGETICKÉ ÚSPORY

V českých domácnostech spotřebujeme u starších domů až 70 % energie na vytápění. Nejeefektivnější opatření na úsporu energií, jako je zateplení, teď před zimou a během zimy bohužel už nestihnete realizovat, ale i tak můžete ušetřit, když se budete řídit následujícími tipy:

Netopte víc, než potřebujete

Snížení pokojové teploty o 1 °C ušetří až 6 % energie na vytápění. Ideální teplotu vnímáme každý jinak, ale průměrný Středoevropan by měl zvládnout v obývacím pokoji 19–20 °C, v kuchyni a v ložnici 17–18 °C a na chodbách 15 °C. Přesto mnoho domácností topí i na víc než 25 °C. Je mnohem levnější vzít si doma mikinu nebo svetr než vytápět byt na „trenkovou“ teplotu, na kterou jsme zvyklí v létě.

Pořídte si termostat nebo termostatické ventily

Díky moderním prostorovým termostatům si můžete nastavit teplotu přesně podle vašeho přání: večer vyšší, přes den a v noci nižší. Po dobu své delší nepřítomnosti místnost jen temperujte. Pokud nemáte vlastní kotel ovládaný termostatem, pořídte si termostatické regulační ventily, které vám umožní vytápět místnost na konstantní teplotu (je ale potřeba, aby výměna ventilů proběhla v celém bytě/domě). Moderní termostat či ventily můžete dnes ovládat i na dálku svým smartphonem.

Pozor na zakryté radiátory

Radiátory ani jiná topná tělesa nikdy nezakrývejte závěsy, záclonami, oblečením, nábytkem ani ničím jiným. Čím lepší má váš radiátor „výhled“ na zbytek místnosti, tím lépe a levněji vám ji zahřeje. Nezapomínejte ani na pravidelné odvzdušňování radiátorů.

Větrejte krátce a intenzivně

Při větrání je dobré okna krátkodobě otevřít dokořán. Tímto způsobem se rychle vyvětrá a stěny zůstanou teplé. Pokud trvale větráte pootevřeným oknem a zároveň máte zapnuté topení, velmi plýtváte. Chcete-li ztráty spojené s větráním snížit až o 90 %, pořídte si rekuperační jednotku – kromě výrazné úspory energie se zbavíte průvanu a nepříjemných výkyvů teplot spojených s větráním.

A co jsou ty větší zásahy, které vyžadují čas a nějakou investici?

Netopte elektřinou ani plynem

Vytápění elektřinou je nejen drahé, ale pokud neкупujete elektřinu vyrobenou výhradně z obnovitelných zdrojů nebo si ji nevyrábíte sami, také neekologické. Při výrobě, transformaci a přenosu elektřiny totiž dojde ke ztrátě okolo 75 % energie obsažené v palivu použitém k její výrobě. K výrobě stejného množství tepla tak spotřebujete téměř 4× více paliva (např. uhlí), než kdybyste ho využili k výrobě tepla přímo v kotli. A čím tedy topit, když elektřina a plyn

zdražily? Zde je seznam jednotlivých zdrojů podle jejich dopadů na životní prostředí (od nejlepších k nejhorším): přitápění solárními teplovodními kolektory, kotel na dřevo nebo peletky, tepelné čerpadlo na elektřinu z obnovitelných zdrojů, kotel na zemní plyn, tepelné čerpadlo na elektřinu z konvenčních zdrojů, ústřední topení (teplárna spalující uhlí), kotel na uhlí, přímotop. Finančně nyní vychází nejlépe přechod na kotel na dřevo.

Dbejte na správnou volbu a optimální provoz kotle

Pro úsporné vytápění je důležitou podmínkou, aby byl kotel správně dimenzován, tedy aby jeho výkon odpovídal tepelné ztrátě domu. Necháme-li v zatepleném domě původní kotel s vysokým výkonem, přijdeme o část úspory, protože nebude možné jej provozovat v optimálním režimu. Důležité je také dbát na pravidelné seřizování a údržbu kotle i komína. Výměna starého kotle za nový může také uspořit hodně energie. Na určité změny kotlů lze získat kotlíkové dotace.

Pořídte si kvalitní okna

Stará okna s vydroleným tmelem, která jdou špatně zavírat, jsou místem velkých tepelných ztrát. V případě, že jsou dřevěné části okna „zdravé“, lze okna renovovat. Dražší, ale kvalitnější variantou je pořízení nových oken. Ovšem vyvarujte se oken z PVC. Kvalitní okno poznáte podle parametru označovaného písmenem U. Jeho hodnota by měla být 1,1 nebo nižší. V případě nových oken, která dobře těsní, je třeba v nezateplených domech dbát na pravidelné větrání.

V zatepleném domě se žije dobře a levně

Nový dům si dnes můžete postavit v pasivním standardu, to znamená, že se obejde bez vytápěcího systému. Chce to jen dostatečnou izolaci bez nebezpečných látek, kvalitní okna a dveře a nucené větrání s rekuperací. Náklady na výstavbu pasivního domu nejsou o tolik vyšší než u domu běžného. Výdaje na vytápění jsou ovšem ve stejném porovnání pětinoaré. Pokud tedy plánujete v budoucnu stavbu nového domu, měl by pro vás být pasivní standard s ohledem na stoupající ceny energií jasnou volbou.

Kvalitně zateplit lze i staré domy

Nízká spotřeba energie na vytápění se nemusí týkat jen nových domů. Technicky se můžeme na pasivní standard dostat i při komplexní rekonstrukci rodinných i bytových domů. I v případech, kdy není takto dokonalá renovace možná nebo by byla příliš nákladná, se vyplatí nešetřit na tloušťce izolace. Kvalitním

zateplením stěn a střech spojeným s výměnou oken se běžně dostáváme na třetinu původní spotřeby. Na zateplování navíc stát přispívá v rámci programu Nová zelená úsporám.

Vyhňte se klimatizaci

Není pravděpodobné, že elektřina bude extrémně drahá i přes léto, doufejme, že se cena opět sníží. Ale šetřit můžete i v létě. Například malá klimatizační jednotka pro jednu místnost má spotřebu okolo 1000 wattů. Některé domácnosti tak utratí v letních měsících za klimatizaci více než za vytápění v zimě. Klimatizace má 16× větší spotřebu než velký stojanový ventilátor. V horkých letních dnech pomáhá změna režimu větrání (jen ráno a večer, když není horko) a zastínění oken.

ZDROJ ENERGIE

Vyrábějte si vlastní energii

Se současnými cenami elektřiny je jasné, že nejlepší dlouhodobé řešení je vyrábět si co největší část své spotřeby střešní fotovoltaikou. Na instalaci solárních panelů navíc stát přispívá dotacemi v rámci programu Nová zelená úsporám. Přebytky elektřiny je možné ukládat do baterií, které jsou též dotované, či prodávat do sítě. Vyrábět pomocí slunce se dá částečně i teplo díky solárnímu ohřevu užitkové vody.

Používejte čistou elektřinu

Mnoho lidí dnes bude řešit, ke kterému dodavateli energií přestoupit. I v České republice si mohou domácnosti i podnikatelé vybrat dodavatele, který jim nabídne kvalitní zelený produkt. To znamená, že zajistí dodávku elektřiny, která byla vyrobena výhradně z obnovitelných zdrojů. Její cena pro spotřebitele je přitom obdobná (v některých případech i nižší) než v případech konkurenčních dodavatelů obchodujících s konvenční elektřinou. V nabídkách desítek obchodníků s elektřinou působících v České republice najdeme řadu zelených produktů. Vždy je ovšem třeba prověřit, zda jde opravdu o zajištění elektřiny vyrobené z obnovitelných zdrojů, nebo jen obchodní značku spojenou například s propagací čisté energetiky či greenwashing. Požadujte také jasné informace, jakým způsobem dodavatel energie hospodaří a jak si dopředu nakupuje energie. Ptejte se, zda je nabízený tarif založený jen na tzv. zelených certifikátech, že firma nakupuje i zelenou energii, nebo na dlouhodobých kontraktech s konkrétními dodavateli. Takový systém je pak i odolnější vůči výkyvům trhu.

CHLAZENÍ A MRAZENÍ

Chladnička má být umístěna v chladu

Pokud je chladnička nebo mraznička umístěna vedle tepelného zdroje (radiátoru, sporáku, myčky nádobí či pračky), spotřebuje více elektřiny na chlazení. Je proto potřeba ji umístit daleko od tepelného zdroje, nebo mezi něj a chladničku dát izolaci. Každý stupeň Celsia v okolním prostředí navíc znamená zvýšení spotřeby zhruba o 4 %.

Zvolte ideální teplotu

Ideální teplota v chladničce je 7 °C – na to obvykle stačí nejslabší regulační stupeň (pokud nemůžete teplotu nastavit přímo). Sedmička je šťastné číslo a víme přece, že lahvové pivo je nejlepší ze sedmého schodu.

Odmrazujte

Když se v mrazničce vytvoří vrstva ledu, začne prudce stoupat spotřeba elektřiny, a proto ji doporučujeme pravidelně odmrazovat. Rychle se tvořící led a námraza mohou být způsobeny špatným dovíráním dvířek, takže nezapomeňte jednou za čas zkontrolovat i těsnění.

Opravdu potřebujete mrazák?

Zamyslete se nad tím, jestli vám nestačí k běžnému provozu domácnosti pouze chladnička. Nemáte náhodou v mrazáku jen krabičku s předložským rybízem? Jestli pravidelně nepracujete s větším množstvím potravin, které je potřeba dlouhodobě uchovávat, tak mrazák vynechte a ušetříte.

Vypínejte

Pokud odjídáte z bytu na delší dobu, vypojte chladničku ze zásuvky, odmrazte mrazničku a zbylé potraviny si odveďte s sebou nebo je ještě předtím

snězte. Alternativou je si při nákupu nového spotřebiče vybrat lednici se dvěma kompresory, kdy může být zapnutá vždy pouze ta část (chladnička nebo mrazák), kterou zrovna potřebujete.

VAŘENÍ

Pozor na malé hrnce

Zkuste si někdy dát ruku vedle malého hrnce postaveného na velké plotýnce: spousta tepla utíká kolem bez užitku. Dávejte proto pozor, aby průměr hrnce vždy odpovídal velikosti použité plotýnky nebo hořáku.

Vaši spojenci – poklička a papíňák

Při vaření používejte pokličku. Mohlo by se zdát, že jde o drobnost, ale vaření v otevřených nádobách bez pokličky je na spotřebu energie náročnější o 150–300 %. Navíc trvá podstatně déle. Tlakový hrnec se pak vyplácí zejména při přípravě omáček a polévek – opět dosahujeme úspory energie i kratší doby vaření.

Správné množství vody při vaření

Používejte jen nezbytné nutné množství vody, neboť čím více vody, tím delší doba vaření a větší spotřeba energie. Vaříte-li litr vody, když potřebujete čtvrt litru na čaj, zvýší se spotřeba energie až o 75 %. I při vaření obyčejných vajec můžete ušetřit: do hrnce stačí dát malé množství vody, vejce se uvaří ve vodní páře. Takto snadno uvaříte i brambory nebo brokolici.

Vařte na indukci

Plyn a elektřina zdražily. Pokud chcete ušetřit, pořídte si sporák s indukční deskou – v porovnání s klasickými plotýnkami je mnohem úspornější. Při vaření na elektrických sporácích nebo vařících je výhodné využít tepelné setrvačnosti rozehrátých plotýnek.

Vodu ohřejte v rychlovarné konvici

Vodu nejrychleji a s nejmenšími ztrátami ohřejete v rychlovarné konvici. Můžete tak ohřát nejen vodu na čaj, ale třeba i na špagety nebo brambory – až začne vařit, jednoduše ji přelijete do hrnce a pokračujete ve vaření na vařiči.

Pečte úsporně

Ačkoliv je v receptu doporučeno předeheřt troubu, většinou je to zbytečné (výjimkou jsou speciální těsta – například na pizzu). Pokud vypnete troubu pár minut před dopečením, využijete zbytek tepla, aniž byste spotřebovávali energii. K významným ztrátám tepla dochází při častém otevírání dvířek během pečení. Vyplatí se proto vyčistit dvířka trouby a přípravu pokrmu sledovat přes sklo.

PRANÍ, SUŠENÍ A KOUPÁNÍ

Nevyvařujte a nepředpírejte

Většina bakterií se zničí už při 60 °C. Na rozdíl od režimu s vyvážkou při této teplotě ušetříte až 50 % elektřiny. Pro běžné praní přitom postačí jen 30–40 °C. Pokud není prádlo mimořádně znečištěné, můžeme s klidným svědomím vynechat i předpírku.

Vždy plnou pračku

Pračka naplněná jednou ponožkou spotřebuje téměř tolik energie jako pračka úplně plná. Některé pračky jsou sice vybaveny úsporným programem pro poloviční naplnění, který sníží spotřebu asi o třetinu, i tak je ale lepší počkat, až ji zcela naplníte.

Připojte pračku k teplé vodě z kolektorů

Instalujete-li solární systém na ohřev vody, využijte pro praní vodu předehřátou tímto systémem. Ušetříte část elektřiny, která je potřebná k ohřevu vody na praní.

Krátká sprcha místo koupele

Ohřev vody je velmi energeticky náročný – spotřebuje 20–30 % energie v domácnosti. Proto je lepší krátká sprcha než plná vana každý den. Používáním úsporných hlavic snížíte spotřebu vody (a tím i spotřebu energie) na polovinu. Když se mydlíte nebo šamponujete, vodu zastavte.

DOMÁCÍ SPOTŘEBIČE A ELEKTRONIKA

Kupujte úsporné spotřebiče

Pokud vám dosluhuje pračka, lednička či domácí elektronika, při nákupu nové je nepostradatelným rádcem energetický štítek. Od roku 2021 se změnil evropský systém štítků. Byly zrušeny hodnoty A s plusem (A+, A++ atd.) a energetické štítky se vrátily zpět na škálu A–G. Například spotřebič, který měl štítek A++, může nyní být v kategorii B či C. Ideálně proto při koupi srovnávejte různé dostupné výrobky a vyberte ty energeticky nejšetrnější. Nenechávejte elektroniku ve stand-by režimu. Váš hi-fi systém, televizor či set-top box router spotřebují v tzv. pohotovostním režimu každoročně velké množství elektřiny. Když zapojíte několik spotřebičů do prodlužovacího kabelu s vypínačem, který budete vypínat, kdykoli je nebudete potřebovat, ušetříte peníze i životní prostředí. Vlastníte-li více spotřebičů, jako jsou tiskárny, kopírky, scannery a podobně, můžete proměřit jejich spotřebu v různých režimech jednoduchým wattmetrem. Obecně platí, že starší spotřebiče mají vyšší stand-by spotřebu, u modernějších (i díky platné EU regulaci) spotřeba značně klesla.

Vypínejte počítač

Ačkoliv na počítači zrovna nepracujete, stále spotřebovává až 70 % energie. Takže i během přestávky je lepší ho vypnout nebo převést do režimu spánku (ten se liší od tzv. úsporného režimu – v něm počítač dále spotřebovává elektřinu, i když méně než v běžném provozu).

Netopte si nabíječkou

I nabíječka, ke které není připojen telefon či notebook, obvykle dále spotřebovává elektřinu a přeměňuje ji na teplo (zkuste si na ni sáhnout). Promrháte tak až desetinásobek energie skutečně potřebné k nabíjení!

Vyhýbejte se spotřebičům na baterie

Telefony, elektrické holicí strojky a zubní kartáčky s přímým síťovým zapojením spotřebují podstatně méně energie než spotřebiče na jednorázové baterie. Pokud nemáte možnost a baterie potřebujete, zvolte si ty, které lze opakovaně dobíjet. Jejich správným používáním prodloužíte jejich životnost až o desítky procent.

Dejte přednost notebooku a vyladte jeho spotřebu

Notebooky mají při stejném výkonu mnohem menší spotřebu než stolní počítače. Nezapomeňte si také podle uživatelské příručky nastavit svůj notebook (tablet i telefon) do úsporného režimu, který snižuje spotřebu energie a prodloužuje životnost baterie. Snižte jas obrazovky na minimální úroveň, která je pro vás komfortní. Zastavte všechny programy, které zbytečně běží na pozadí. Vypněte wi-fi, Bluetooth a GPS, pokud je nepoužíváte. Odpojte všechny nepotřebné USB kabely a nastavte si automatické zhasínání displeje a vypínání harddisku.

Poříďte si chytré spotřebiče

Dnešní spotřebiče už umí řadu věcí, díky kterým můžete mimo jiné i ušetřit. Pokud máte na střeše solární panely, můžete si spotřebiče – například myčku či pračku – naprogramovat, aby se zapínaly v době, kdy máte dostatek své vlastní elektřiny. Ale i bez solárních panelů můžete využít různých vychytávek. Pokud pijete čaje, můžete si například pořídit chytrou rychlovarnou konvici, která vám ohřeje vodu přesně na teplotu, kterou potřebujete pro zalití svého oblíbeného nápoje – třeba na 70 stupňů Celsia pro zelený čaj.

Jan Rovenský, Karel Polanecký, Klára Sutlovicová,
Lukáš Hrábek a Jan Freidinger

KONEC ODLESŇOVÁNÍ?

Zastavíme odlesňování do roku 2030, shodli se státníci na nedávno skončeném klimatickém summitu v Glasgow. Zpráva rychle zaplnila mediální prostor po celém světě. A tento slib je potřeba vypíchnout jako jeden z úspěchů jinak rozpačitého summitu. Přestože jsem životní optimista a doufám, že tentokrát to vyjde, nelze nevzpomenout řadu podobných závazků a slibů k ukončení deforestace, dobrovolných dohod velkých korporací, slibů k ochraně světových pralesů, sójové moratorium a další mnohé více či méně sympatické iniciativy, které veskrze zklamaly nebo byly sabotovány.

Fakta hovoří jasně, od roku 1990 jsme na celém světě ztratili více než 420 milionů hektarů tropických lesů a pralesů, tedy plochu větší, než je samotná rozloha Evropské unie. Mýcení amazonského deštného pralesa v Brazílii dokonce za poslední rok vzrostlo o 22 procent na nejvyšší hodnoty od roku 2006. A může za to spotřeba produktů prodávaných i v Česku, jako je sója, palmový olej, kakao, káva nebo hovězí maso. Právě kvůli produkci těchto komodit se kácení pralesy a lesy

po celém světě, aby uvolnily místo plantážím nebo pastvinám. Až 16 % zničených tropických pralesů a lesů po celém světě přičítáme právě produkci a následné konzumaci výše uvedených komodit v EU. Problémem většiny slibů a dohod je totiž jejich dobrovolnost a nemožnost je vymáhat. Nyní ovšem přichází změna.

Greenpeace a další organizace spojené v koalici #Together4Forests sesbíraly loni přes milion podpisů občanů EU, kteří chtějí skoncovat s de-

Nařízení hovoří pouze o deforestaci a degradaci lesních ekosystémů a nezmiňuje další cenné ekosystémy, jako jsou mokřady, rašeliniště nebo savany. Přitom právě brazilská savana Cerrado či mokřad Pantanal mizí kvůli produkci sóji doslova před očima. Vynechává také některé důležité komodity, jako je kaučuk, kuřecí a vepřové maso nebo kukuřici. Například bez zahrnutí kaučuku, jehož plantáže vytěsňují lesy v Kamerunu nebo v Kongu, tyto přírodní klenoty těžko ochráníme. Nařízení také ignoruje činnost evropských finančních institucí, jejichž investice jsou často hnací silou ničivých aktivit a odlesňování po celém světě. Další oblast, která si zaslouží vylepšení, je ochrana lidských práv a práv domorodých obyvatel, která nesmí být při produkci rizikových komodit porušována.

Bez ohledu na výše zmíněné nedostatky, u kterých věřím, že se nám je spolu s vámi podaří eliminovat (mimochodem už přes 40 tisíc z vás podpořilo naši českou petici za co nejúčinnější zákon proti globální deforestaci), je návrh zákona skutečným průlomem. Poprvé v historii EU budou muset společnosti nejen dokládat původ komodit, které dovážejí a prodávají, ale také na jejich produkci uplatňovat kritéria ekologické udržitelnosti. Aby byl návrh nejen vypilován a zbaven všech nedostatků, ale zároveň aby nebyl oslaben vlivem lobby potravinářských a dřevařských firem, který je skutečně obrovský, bude třeba hodně úsilí a vaší podpory.

Od ledna začne schvalovací proces a očekáváme jednu z největších lobbistických bitev. A my uděláme vše pro to, abychom tuto bitvu vyhráli a ochránili světové pralesy, lesy a další ekosystémy. Bez nich bychom totiž neměli šanci zvládnout ty největší výzvy dneška, jako je změna klimatu a krize biodiverzity. Původní přirozené lesy absorbují totiž obrovské množství oxidu uhličitého, které zamknou na desetiletí i staletí ve svých kmelech, a bez zdravých lesních ekosystémů a bez konce odlesňování nemáme šanci zpomalit a snad i zastavit globální oteplování. Naopak: kácení a pálení pralesů znamená uvolňování obrovského množství skleníkových plynů do atmosféry. Zároveň lesy a pralesy představují 80 % biologické rozmanitosti na naší planetě. A to už jsou myslím pádné důvody, proč udělat maximum pro jejich záchranu.

forestaci ve jménu evropské spotřeby. V půlce listopadu pak Evropská komise představila návrh nařízení, tedy právně závazného aktu pro všechny členské státy, který skutečně přináší naději, že se Česko a EU přestanou podílet na globálním odlesňování.

Představený návrh zákona je v mnoha ohledech skutečně přelomový. Podle návrhu by společnosti, které uvádějí rizikové komodity na trh EU, měly sledovat jejich původ a zaručit, že jejich produkce není spojena s deforestací a degradací lesů. To vše i s využitím nejmodernější techniky satelitních snímků a vesmírného sledovacího a monitorovacího programu EU Copernicus.

Jak to tak bývá, i tento návrh obsahuje několik nedostatků, které je třeba odstranit. To bude naše práce na příští rok, kdy o návrhu zákona budou debatovat národní parlamenty, členské vlády EU a Evropský parlament. Jeho finální schvalování pak s největší pravděpodobností případně na období, kdy bude Česko předsedat EU a česká stopa na finálním znění nařízení tak může být skutečně významná. A o co je třeba návrh nařízení vylepšit?

Jan Freidinger

koordinátor kampaní Greenpeace

V SOULADU S PŘÍRODOU

Ukázka z knihy V souladu s přírodou: politika životního stylu, udržitelnost a soběstačnost

Nežijeme v souladu s přírodou. A víme to. Přinejmenším od 60. let minulého století se světem šíří povědomí o tom, že poškozuje přírodu, že jsme přesáhli meze růstu civilizace, že spotřebováváme nad limit planety, že ukrájeme zdroje příštím generacím. V současnosti nás ohrožuje klimatická změna zvyšováním teplot, povodněmi i suchem a stoupáním hladiny moří. Jako lidstvo čelíme problému, co bychom měli dělat pro přežití a jak by se mělo žít. V poslední době, zejména v souvislosti s klimatickými hrozbami, se vedou diskuse o nutnosti změnit vzorce spotřeby i produkce směrem k větší environmentální udržitelnosti, aby byla umožněna regenerace planety.

Ve světě existuje mnoho skupin, které se zasazují o ochranu přírody a upozorňují na její neutěšený stav. Jsou to především různé typy environmentálních hnutí, jež mobilizují, protestují a veřejně se vyjadřují ke stavu Země. Hnutí ale také mohou mít jinou, méně viditelnou formu, která se orientuje spíše na změnu světa prostřednictvím proměny jedince a jeho jednání. Odehrává se více v soukromé sféře jednotlivých domácností a na rozdíl od demonstrací není tak spektakulární, nicméně i každodenní jednání představuje formu rezistence vůči neudržitelnému způsobu života v dnešní konzumní společnosti.

Tato kniha pojednává o lidech, kterým stav planety není lhostejný a kteří se vydali cestou osobní proměny nebo změny v malých skupinách.

Reflektují to, že způsob jejich života má dopad na životní prostředí, a nechtějí dále svým každodenním jednáním přispívat k ničení přírody. Snaží se o proměnu svého života i spotřebních vzorců s ohledem na své okolí. Není to jen „volba peněženkou“, kterou dělají ve svém každodenním životě při rozhodování o věcech, jež si pořídí, a nejde jen o omezování potřeb, ale jako významná strategie se uplatňuje i soběstačnost a vlastní výroba věcí denní potřeby.

Tito lidé se chtějí dostat do souladu s přírodou i tak, že touží být s ní v přímém fyzickém kontaktu, který jim přináší dobrý pocit. Ať už to spočívá v práci s přírodními materiály, spotřebě potravin pěstovaných „bez chemie“, nebo životě v domě z přírodních materiálů, jenž stojí „blíže přírodě“, na venkově či na samotě. Pohlížím na tyto praktiky pomocí tzv. politiky životního stylu – politiky jinými prostředky –, která vypovídá o povaze dnešního přístupu lidí k politice. V posledních desetiletích vzrůstá počet občanů, kteří se o vysokou politiku nezajímají a chtějí žít po svém. Způsobem, jakým žijí, vyjadřují své hodnoty, ať už politické, etické, či environmentální. Politika životního stylu zahrnuje jednání jednotlivců, ale také aktivity organizací, hnutí a komunit, které tento životní styl prosazují a napomáhají mu. Tyto skupiny přesvědčují jedince, že individuální změna jednání je smysluplná, a když ji provede dostatečný počet lidí, povede k žádoucí změně společnosti.

V této knize se zaměřuji na udržitelný a soběstačný životní styl, zkoumám jeho různé aspekty a dívám se na něj z několika hledisek. Jádrem textu je analýza životního způsobu jedinců a rodin, které chtějí žít v souladu s přírodou, a jednou ze strategií jejich udržitelné spotřeby je soběstačnost neboli DIY (do-it-yourself, udělej si sám). Sleduji, jak se soběstačnost prolíná s udržitelností, a to ve formě praktik DIY, domácího tvoření, pěstování si vlastních potravin, permakulturního hospodaření či realizace soběstačného žití na venkově s orientací „zpátky k půdě“.

Těmto jevům, které chápu jako projekt environmentální politiky životního stylu v individuální rovině a interpretuji ho ve světle teorií udržitelného životního stylu, udržitelné spotřeby a DIY, se věnuje část knihy nazvaná „V souladu s přírodou“. Zde také podrobněji definuji, co znamená udržitelný životní styl a udržitelná spotřeba. Udržitelný a soběstačný životní styl není ale jen záležitostí jedinců, kteří by žili ve společenském vakuu, nýbrž fenoménem, jenž individuum přesahuje. Projevuje se v různých formách sdružování a komunikace s podobně zaměřenými lidmi i v tom, že udržitelný životní styl propagují různá hnutí, organizace a spolky, které poskytují jednotlivcům podporu a vedení.

Tomuto tématu se podrobně věnuje část knihy nazvaná „Do souladu s přírodou“, jež je opřena o teorii sociálních hnutí a subkultur a politiku životního stylu v kolektivní formě. Text se snaží odpovědět na dvě základní výzkumné otázky: Jak se v Česku projevuje politika životního stylu v oblasti udržitelnosti a soběstačnosti? Jak se realizuje v kolektivní a jak v individuální rovině? Cílem této knihy je upozornit na oblast mezi individuální a kolektivní akcí, mezi osobní a společenskou změnou, mezi spotřebou a aktivismem v sociálních hnutích a mezi soukromou a veřejnou aktivitou, která je (alespoň v českém prostředí) nedostatečně prozkoumaná, a tuto oblast analyzovat.

Sociální hnutí, subkultury a životní styly byly u nás z environmentálního hlediska studovány spíše odděleně. V Česku se rozvíjel výzkum orientovaný na environmentální sociální hnutí, především z perspektivy organizací sociálních hnutí a protestních událostí a taktik. Stejně tak se environmentálně příznivý životní styl stal předmětem řady odborných prací, zvláště ve spojitosti s dobrovolnou skromností, ekologickým luxusem a generačním přenosem skromného života. Výzkum Hany Librové, která se zaměřovala na jedince a rodiny žijící environmentálně příznivým způsobem života, mě velmi inspiroval už v 90. letech, kdy jsem studovala sociologii. Život „pestrých“ a „zelených“

ve spojitosti se stěhováním na venkov a samozásobitelstvím se do značné míry podobá tomu, co dnes vidím u lidí jdoucích cestou permakultury nebo rodových statků. Najdeme zde však i mnoho rozdílů: v motivacích, rámcích, hodnotách, ale především v napojení jedinců na hnutí za udržitelnou spotřebu. Jejich způsob života není izolovaným ostrůvkem v moři konzumní společnosti, vůči níž se mnozí z nich vymezují, ale propojuje se pomocí kontaktů a sdílení v hnutích a různých zaměřených komunitách, přičemž celé prostředí můžeme chápat jako specifickou formu subkultury.

Tato kniha je zprávou z kvalitativního sociologického výzkumu, jež jsem prováděla v letech 2017–2019 v prostředí permakultury a dalších přírodních hnutí a v domácnostech převážně na venkově u lidí, kteří žijí podle myšlenek udržitelnosti a soběstačnosti. Při zkoumání jsem použila metodologický přístup zdola a vydala se cestou zakotvené teorie. Je to kvalitativní sociologická metoda, která vychází induktivně z empirických dat, ale nebrání se komparaci s teoretickou literaturou. Jako zdroj dat jsem využila hloubkové rozhovory s lidmi praktikujícími soběstačný život v souladu s přírodou a lidmi, kteří ho prosazují, tedy představiteli hnutí za udržitelnou spotřebu.

Z důvodu anonymizace dat jsem svým komunikacím partnerům přidělila přezdívky. V textu se objevují i celá jména aktérů, ale jen u těch, kteří je uváděli ve veřejně dostupných zdrojích. Čerpala jsem rovněž z pozorování a neformálních rozhovorů provedených jak v domácnostech, tak i na různých festivalech, kurzech a setkáních, kde se tyto lidé sdružují. Jako významný zdroj dat mi posloužily i webové stránky organizací i jedinců angažujících se v prosazování udržitelného životního stylu a alternativní médium Právý domácí časopis, jenž těmto aktivitám poskytuje velký prostor. Analýza dat ukázala, že životní styl není záležitostí pouze osobní volby jedince, ale je utvářen sociálně, nejen celospolečensky, avšak i na mezórovni. Sociální hnutí, skupiny, organizace, subkultury a komunity jedince v jeho volbě a realizaci životního stylu a spotřeby podporují. Jedinci jsou ovlivňováni v tomto konkrétním případě hnutími za udržitelnou spotřebu, která spojuje orientace „zpátky k půdě“. Organizace hnutí poskytují návody, jak udržitelně a soběstačně žít, a předkládají je pozitivně s důrazem na prognostické a motivační ideologické rámce. Rámce hnutí má smysl zkoumat nikoli samostatně, ale ve vazbě na jejich uskutečňování v životě. V realitě, na úrovni jedinců, se totiž ukazuje, že tyto hodnoty – především ideu kompletní soběstačnosti – je obtížné naplnit.

(...)

Politika životního stylu (lifestyle politics) znamená způsob, jak se občané pomocí rozhodování v každodenním životě zapojují do politiky, a zahrnuje eticky, environmentálně nebo politicky motivovaná rozhodnutí o spotřebě, dopravě, využívání energie a dalších způsobech života. Definuje aktivity, jež se snaží o společenskou změnu pomocí volby životního stylu, jenž se odvíjí od hodnot jedince. Ilustruje ji populární rčení „Mysli globálně, jednej lokálně“ nebo slogan připisovaný Gándhímu „Bud sám tou změnou, kterou chceš vidět ve světě“. Politika životního stylu se týká především změny způsobu individuálního života, může však nepřímo ovlivnit vlády nebo firmy, čímž se přenáší z oblasti soukromé do veřejné či institucionální.

„Lifestylová“ politika má různorodý obsah, ale mnohdy se projevuje v oblasti environmentálních témat. Proenvironmentální hodnoty se často propojují se „zeleným“ jednáním a změnou životního stylu, který zahrnuje například etické nakupování, přechod na veganskou stravu, snižování spotřeby energie, využívání udržitelnějších způsobů dopravy nebo individuální a kolektivní projekty k produkci vlastní energie či potravin.

(...)

O soběstačnost se usiluje také v oblasti získávání energie a zdrojů (voda, teplo, světlo), tady soběstačnost vystupuje spíše ve smyslu nezávislosti na velkých dodavatelích energie. (...) K typickým praktikám patří recyklace vody i odpadů, jejíž součástí jsou právě kompostovací záchody, praní v dešťové vodě nebo čištění vody v kořenové čističce. Krajní formou soběstačnosti je život v „ostrovním systému“, tedy v obydlí nepřipojeném na žádnou energetickou síť, s vlastními solárními panely nebo větrnou turbínou. Ostrovní systém určitě přináší majitelům pocit nezávislosti a vědomí toho, že jejich energie pochází z čistých obnovitelných zdrojů a zároveň je levná, neboť slunce a vítr jsou zdarma. Nicméně musejí investovat do alternativních zařízení, solárních panelů a vzhledem

ke slabému slunečnímu svitu v zimě také obvykle do výkonných baterií. Tito energetičtí bionýři figurují jako vzory a vystupují na různých konferencích a setkáních se svými přednáškami o tom, jak funguje jejich domácnost. Pro zaujaté posluchače detailně popisují, které spotřebiče mohou v zimě používat a které ostrovní elektrárna už „neutáhne“, takže například rychlovarná konvice vzhledem k velkému výkonu nepatří k používanému kuchyňskému náčiní. Kromě ročních rytmů se obyvatelé domu musejí naladit i na rytmy denní, například prát večer, kdy slunce zapadá, nemá příliš smysl.

(...)

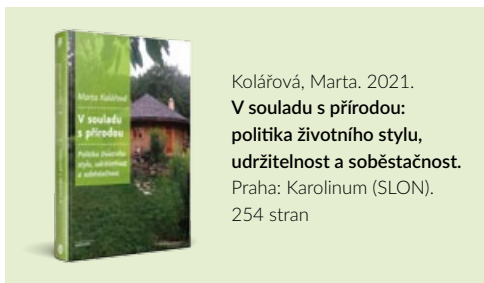
V domě používají elektřinu, kterou získávají z jednoho poměrně malého solárního panelu položeného před domem. Z něj napájí notebook pro každodenní práci, mixér, ledničku i pračku. Na praní ovšem musí nejprve ohřát vodu zvlášť v lázeňských kamnech, protože ohřev vody v pračce spotřebovává hodně energie. Topí dřevem a vaří na plynovém sporáku z bomby. Používání solární energie znamená pro rodinu a zejména matku tří dětí velké sezonní výkyvy:

„Léto je vždycky strašně super, spousta sluníčka, spousta proudu, funguje nám lednice, můžu prát, kdy chci, jsme furt venku a je to strašně jednoduchý. Být jenom léto, tak není žádný problém. Naopak, jak začne být zima, přestává být proud, nemůžu tohle a tohle, tak je to takové, když se to nahromadí, tak je to pro mě fakt náročné.“

Na pozemku mají zdroj vody z vlastního vrtu, ale vzhledem k tomu, že donedávna se tu nacházela jen hnojená pole, voda obsahuje dusičnany, a pitnou vodu si tak musejí dovážet ze studánky. V domku mají kompostovací záchod.

(...)

Příklad využití moderních přístupů k obnovitelným zdrojům energie představuje Petr Baxant, profesí vědecko-výzkumný pracovník v Ústavu elektroenergetiky v Brně, ale jinak člověk vyznávající permakulturu. Žije v přírodní zahradě ve vlastnoručně postavené hliněno-slaměné jurtě a věnuje se využívání sluneční energie pro chod různých přístrojů, ale také dopravních prostředků. Ve své sluneční elektrárně, jež čítá čtyři solární panely na střeše dřevěné kůlničky, nabíjí elektroauto, tříkolku City El, elektrickou koloběžku, elektrické kolečko i elektrický skútr, kterým jezdí do města. S rodinou využívá i velké auto, elektromobil na baterie dobíjené ze slunce.

Kolářová, Marta. 2021.
**V souladu s přírodou:
politika životního stylu,
udržitelnost a soběstačnost.**
Praha: Karolinum (SLON).
254 stran

Marta Kolářová

Text byl redakčně upraven a zveřejněn s laskavým svolením autorky.

Kukačky ve stráni

Ten večer byl les plný kukaččího toužení,
les, který před třemi roky začal usychat,
další rok v něm řádl kůrovec
a loni přišli lidé s pilami.

Z každého stromu, který to přečkal, kukala kukačka,
šel jsem s Terezou a už jsme byli tři,
Julie to možná taky slyšela uvnitř Terezina břicha,
to počítání let, která nás, dá-li Bůh, čekají,
ze všech stran přičítání let
a další přičítání lidí,
odečítání prostoru, odtávání ledu,
odtékání vody, odřikání radosti,
krokování ohraničeného světa bez obzoru,
dvouslabičné měření, přesypání, vážení...

Přistihl jsem se, že zase duchem mizím v představách,
skáču po kamenech tří teček
přes vyschlý potok někde v budoucnosti,
ale pak jsem uslyšel vodu
a její proud mě vyvrhl zpátky do stráně,
která se zelenala po májových deštích.

Když minulé jaro les zmizel, všimli jsme si stromů,
které jsme předtím neviděli,
byly to semenáčky malinké jako naděje,
odolávaly polednímu žáru,
usychaly v něm po tisících na troud.

Teď po tisících pohlucij stráž
nálety bezů, jeřábů, bříz, kapradí,
maliníků a smrků pohrobků; už jsou tak silné,
že z jejichž letorostů můžeme
louhovat i sirup proti kašli a vařit čaj,
který neublíží ani těhotným.

Ještě nikdy jsem neviděl letět kukačku,
a jakmile jsem to dořekl,
odlepila se jedna od kmene borovice
a proti pohasínající obloze letěla
za stálého odpočítávání směrem k vesnici.

Ten večer byl les znovu lesem
a já uvěřil, že kukačky
mají moc svět učinit nesmrtelným.

Mimo představy

Nasypal jsem slunečnici,
rozvěsil lůž,
vymetl kamna a jen se dívám.
Začíná den.

Strom občas pohne větví,
pak se rozezpívá,
tři jazyky křičí do větru.
Ale ani teď nevidím zpívající smrk,
vymýšlím si ptáky a žasnou,
kdykoli z jehličí vylétne
sýkora nebo brhlík.

Spolubydlícím kost

Tereza říká, že její bábi zahrabávala
do květináčů kosti, které zbyly po jídle.
Byt pak připomínal džungli.
Představuju si místnosti plné moskytů,
opravdové tmy a vřeštění opic,
divoké liány, rostliny pohlucující pokoje.

Naši spolubydlící zatím žijí spořádaně
na vymezeném území kuchyňské linky,
i odtud ale hrozí každou chvíli přetékát.
V okurkových sklenicích kypí vodní kefir,
v mléce roste tajemná houba z Tibetu,
v čaji se vznáší bílá kombucha.

Když projdeme kolem, z nádob na odpad
vzlétají rezavé roje mušek octomilek.
Ve sklepě čekají žížaly, aby proměnily
všechny zbytky znovu v něco celého.
Na každém vyvýšeném místě roste květina
hnojená jejich úrodnou štávou a výkaly.

Živoucí slunce vstává každé ráno ze země,
kterou v noci oplodnilo svým svitem.
Kosti se mění ve větve a květy,
krev v mizu proudící stonky do listů.
Je dobře, že nebydlíme sami. Viditelné
nám připomíná důležitost neviditelného.

Radek Štěpánek (1986) pracuje v nakladatelství Host, kde se mimo jiné podílí na přípravě environmentální edice Klimax. Vydal několik sbírek básní, mezi nimi například *Kraj/ky Pagu* (2013), *Hic sunt Homines* (2018) nebo *Velké obcování* (2020) a trilogii dlouhých básní *Eroze – Tání – Vichřice* (2017–2021). Své fejetony publikuje v Českém rozhlasu. Uvedené básně pocházejí z rukopisu *Hezké počasí*.

CHCEME ZÁKON NA OCHRANU LESŮ

Řekněme jasně politikům i korporacím, že nechceme destrukci pralesů a dalších cenných ekosystémů. Za 80 % deforestace je zodpovědné průmyslové zemědělství. Suroviny jako kakao, sója pro krmení zvířat, palmový olej, ale i papír, se kterými se setkáváme každý den, možná přicestovaly z jiné části světa a na jejich vznik doplatil kus pralesa. Musíme se postavit na stranu lesů a pralesů a prosadit celoevropský zákon na ochranu lesů (FERCs – Forest and Ecosystem Risk Commodities). Více o tématu na straně 14 a 15. Výzvu politikům a korporacím můžete podepsat na webové adrese: www.spolupropalesy.cz.